

Vlaanderen

is landbouw & zeevisserij

HOE GAAT HET MET U?

Resultaten van de welbevinden-enquête
bij land- en tuinbouwers

AGENTSCHAP
LANDBOUW
& ZEEVISSERIJ

www.vlaanderen.be/landbouw

HOE GAAT HET MET U?

Resultaten van de welbevinden- enquête bij land- en tuinbouwers

Colofon

Samenstelling

Agentschap Landbouw en Zeevisserij

Auteurs

Sylvie Danckaert, Sonia Lenders

Lectoren

Ilse Maes, Koen Wellemans

Verantwoordelijke uitgever

Patricia De Clercq, administrateur-generaal

Depotnummer

D/2024/3241/044

Lay-out

Agentschap Landbouw en Zeevisserij

U kan onze privacyverklaring terugvinden op www.vlaanderen.be/landbouw/privacy

Voor meer informatie over het rapport kunt u contact opnemen met de auteur(s) van het rapport. Ons e-mailadres is als volgt samengesteld: voornaam.naam@lv.vlaanderen.be. Tijdens de kantooruren zijn we ook te bereiken op info@lv.vlaanderen.be of T +32 2 214 48 48.

U vindt onze cijfers en rapporten terug op:

WWW.VLAANDEREN.BE/LANDBOUWCIJFERS

Vermenigvuldiging en/of overname van gegevens zijn toegestaan mits de bron expliciet vermeld wordt:

Danckaert S. & Lenders S. (2024) Hoe gaat het met u? Resultaten van de welbevinden-enquête bij land- en tuinbouwers, Agentschap Landbouw en Zeevisserij, Brussel.

Graag vernemen we het als u naar dit rapport verwijst in een publicatie. Als u een exemplaar ervan opstuurt, nemen we het op in onze bibliotheek.

Wij doen ons best om alle informatie, webpagina's en downloadbare documenten voor iedereen maximaal toegankelijk te maken. Als u echter toch problemen ondervindt om bepaalde gegevens te raadplegen, willen wij u hier graag bij helpen. U kunt steeds contact met ons opnemen.

2 SAMENVATTING

Welbevinden

Sinds 2012 is de levenstevredenheid bij Vlaamse landbouwers aan het afnemen. Landbouwers geven zichzelf een 6,5 op 10, terwijl de score bij de algemene bevolking 7,3 bedraagt. Landbouwers zijn bovendien ook minder vaak zeer tevreden of hebben minder vaak een sterke levenstevredenheid dan de algemene populatie en zijn vaker (zeer) ontevreden of hebben vaker een zwakke levenstevredenheid.

Bij de vragen van de WHO-5 welbevindenindex valt op dat dat 37% van de landbouwers een score lager of gelijk aan 50 heeft. Deze score wordt in de literatuur beschouwd als een cut-offscore voor het screenen op een depressie. Hoewel de test geen diagnostische test is, blijkt uit de literatuur dat er een significant verband is tussen scores lager of gelijk aan 50 en klinisch vastgestelde depressies. Voor landbouwers die minder of gelijk aan 50 scoren, is het aangewezen dat ze zich klinisch laten onderzoeken door een professionele hulpverlener. Uit de enquête blijkt daarentegen dat bij persoonlijke problemen slechts 25% en bij problemen op het bedrijf slechts 32% geneigd is hulp te zoeken.

Bij de overige welbevinden-vragen is het opvallend dat veel landbouwers wel blij zijn met hun beroep: de overgrote meerderheid vindt zijn beroep boeiend en het geeft hen veel voldoening.

Stress

De landbouwers ervaren stress. Belangrijke oorzaken van de stress houden verband met de overheid (het veranderende beleid, de complexiteit van regelgeving, de administratieve lasten), maar ook het weer, de onzekerheid over het inkomen en de toegang tot grond bezorgen hen stress. De landbouwers zijn ongerust over de toekomst van hun bedrijf en voelen weinig maatschappelijke waardering. Bij een derde van de landbouwers leidt dat tot een negatieve impact op hun sociale contacten of familie.

Jonge landbouwers behalen niet alleen een lagere welbevindenscore, ze duiden ook meer belemmeringen aan dan oudere landbouwers.

De helft van de landbouwers heeft te maken met fysieke stressklachten. Ongeveer 1 op de 3 landbouwers heeft last van somberheid, prikkelbaarheid of een moeilijke privé-werkbalans. Ongeveer 1 op de 10 landbouwers heeft te maken met burn-out, depressie of angst- en paniekaanvallen. Ongeveer 5% stelt zelfmoordgedachten te hebben en 2% lijdt aan een alcohol- of middelenverslaving.

Hulpzoekgedrag

Klachten blijven in de landbouw lang onder de radar. Bij persoonlijke problemen of problemen op het bedrijf weet respectievelijk 54% en 43% niet waar hij of zij hulp kan vinden. Bij persoonlijke problemen is 61% niet geneigd om hulp te zoeken en bij problemen op het bedrijf bedraagt dit percentage 56%. Bij persoonlijke problemen zal slechts 25% hulp zoeken. Bij persoonlijke problemen heeft slechts 14% van de respondenten effectief hulp gezocht. Bij problemen op het bedrijf zal 38% de stap naar hulp zetten.

Het aantal aanmeldingen bij hulporganisatie Boeren op een Kruispunt vzw is sinds 2020 sterk aan het stijgen en bereikte in 2022 de grens van de 300 unieke aanmeldingen.

Enquête en actieplan welbevinden

Dit zijn de resultaten van de enquête die het Agentschap Landbouw en Zeevisserij in het najaar 2023 organiseerde bij de landbouwers van het Landbouwmonitoringsnetwerk (LMN) in uitvoering van het actieplan welbevinden voor de land- en tuinbouw uit 2022.

Naargelang de vraag vulden 487 tot 321 landbouwers de bevraging in. Deze enquête zal om de paar jaar herhaald worden. Zo kunnen evoluties in beeld gebracht worden en kan de vinger aan de pols gehouden worden.

De resultaten van deze enquête bevestigen de eerdere bevindingen van het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek bij de bevraging in 2020 (Messely, Prové, & Sanders, 2020).

Een heel aantal acties in het actieplan welbevinden richten zich op het bespreekbaar maken van mentaal welbevinden en het stimuleren van landbouwers om sneller ondersteuning in te schakelen bij persoonlijke of bedrijfsmatige problemen. We hopen dan ook dat de effecten van deze acties zich weerspiegelen in de toekomstige enquêteresultaten.

3 HOE IS HET GESTELD MET HET WELBEVINDEN VAN DE LAND- EN TUINBOUWERS?

In de enquête werd gepeild naar het subjectieve welbevinden of de positieve geestelijke gezondheid. In de eerste paragraaf wordt de indicator levenstevredenheid behandeld. De tweede paragraaf behandelt de resultaten van de WHO-5 welbevindenindex, die peilt naar het huidig welbevinden. In de derde paragraaf worden de resultaten van de overige vragen over het welbevinden weergegeven.

3.1 LEVENSTEVREDENHEID: GEMIDDELDE SCORE 6,5/10

Een eerste indicator is levenstevredenheid. Tevredenheid met het leven is een subjectief oordeel dat men heeft over de levensloop in het algemeen. Het wordt geschat op basis van een score van 1 op 10 op de vraag: hoe tevreden bent u met uw leven zowel met uw werk als daarbuiten? Dit instrument wordt thans beschouwd als het beste instrument om subjectief welbevinden te evalueren. Deze vraag werd ook gesteld aan de landbouwers in de enquête van het Agentschap Landbouw en Zeevisserij in 2012 en 2017 (Vermeyen, Van Buggenhout, & Platteau, 2018) en wordt ook gesteld aan de algemene bevolking in de [gezondheidsenquête van Sciensano](#) (Sciensano, 2024) en in de [Statistiek-Vlaanderen-bevraging](#) (SV-bevraging; (Statistiek Vlaanderen, 2024)).

De levenstevredenheid van de land- en tuinbouwers zakt van 7,5 in 2012 naar 7,1 in 2017 tot 6,5 in 2023. De bevraging 2023 toont dat 5% van de landbouwers zeer tevreden (score 9-10) is en 11% (zeer)

ontevreden (score 1-4) is. Het aandeel landbouwers die zeer tevreden zijn, is gezakt tegenover de vorige bevestigingen, terwijl het aandeel dat (zeer) ontevreden is gestegen is van 1% in 2012 tot 11% in 2023. 29% van de landbouwers geeft zichzelf een score van 8 of meer in 2023.

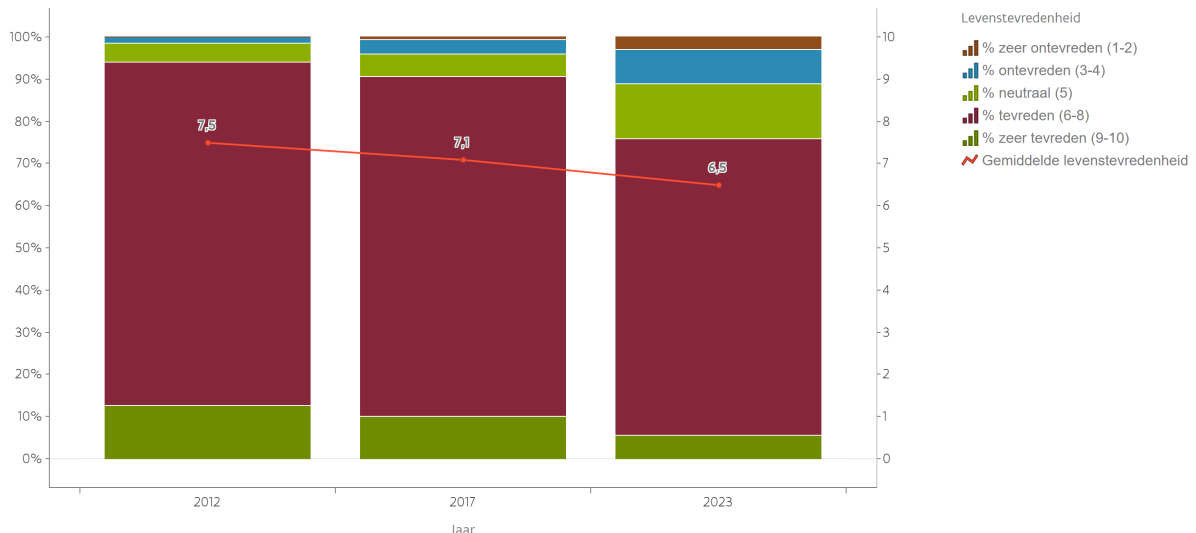
In de laatste SV-bevestiging (voorjaar 2023) scoorde de Vlaming zichzelf gemiddeld een 7,3, is 6% (zeer) ontevreden en scoort 52% zichzelf een score van 8 of meer.

[Sciensano \(Vlaamse Regering, 2024\)](#) hanteert een ietwat andere indeling dan Statistiek Vlaanderen: daar worden scores kleiner dan of gelijk aan 5 beschouwd als een “zwakke levenstevredenheid” en scores groter dan of gelijk aan 9 als een “sterke levenstevredenheid”. Scores daartussen worden beschouwd als een “redelijke levenstevredenheid”. Op basis van deze indeling geldt bij de landbouwers dat 24% een zwakke levenstevredenheid heeft en 5% een sterke levenstevredenheid. In de laatste Sciensano-cijfers (juni 2023) zijn deze percentages respectievelijk 12,7% en 17% voor de algemene Vlaamse populatie.

Landbouwers blijken dus vaker (zeer) ontevreden (11% vs. 6%) te zijn of een zwakke levenstevredenheid (24% vs. 12,7%) te hebben in vergelijking met de algemene populatie. Hieruit volgt dan ook dat de landbouwers minder vaak tevreden (29% vs. 52%) zijn of de sterke levenstevredenheid lager is (5% vs. 17%) ten opzichte van de algemene populatie.

Er zijn weinig verschillen tussen de deelsectoren, de scores variëren van 6,3 (overige tuinbouw) tot 6,8 (groenten openlucht). In de varkenssector zijn de landbouwers het vaakst zeer tevreden (14%). De overige tuinbouwbedrijven zijn het vaakst (zeer) ontevreden (20%).

Figuur 1: Levenstevredenheid, aandeel per klasse en gemiddelde score, 2012, 2017 en 2023

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

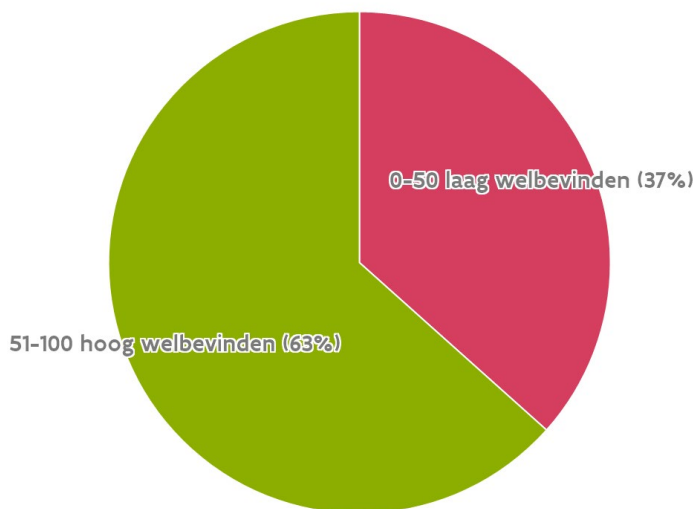
3.2 WHO-5-WELBEVINDENINDEX: 37% VAN DE LANDBOUWERS HEEFT EEN LAAG WELBEVINDEN EN ZOU VERDER ONDERZOEKT MOETEN WORDEN OP MOGELIJKE DEPRESSIE

De [WHO-5-welbevinden vragenlijst](#) (Psykiatric Center North Zealand, Psychiatric Research Unit, 2024) is een veelgebruikt instrument voor het beoordelen van het subjectieve welzijn en de geestelijke gezondheid. Het bestaat uit vijf eenvoudige en positief geformuleerde uitspraken over het welzijn van de afgelopen twee weken, met antwoorden variërend van 'nooit' tot 'altijd' (zie bijlage eerste vijf vragen over mate van welbevinden). De totaalscore kan variëren van 0 tot 100, waarbij hogere scores een beter welzijn aangeven. Uit de literatuur blijkt dat een score kleiner dan of gelijk aan 50 duidt op een laag welbevinden en dat hierbij verder onderzoek naar mogelijke symptomen van depressie nodig is. Het is echter belangrijk op te merken dat de WHO-5 geen diagnostisch maar louter screenend instrument is en dat een klinische beoordeling door een professionele zorgverlener nodig is voor een definitieve diagnose.

37% van landbouwers heeft een score kleiner dan of gelijk aan 50. De lage score suggereert een (zeer) laag welbevinden en kan indicatief zijn voor ernstige depressieve symptomen. Deze landbouwers kunnen mogelijks gebaat zijn met professionele ondersteuning.

19% van de landbouwers heeft een score hoger dan 75, zij hebben een hoog niveau van welbevinden.

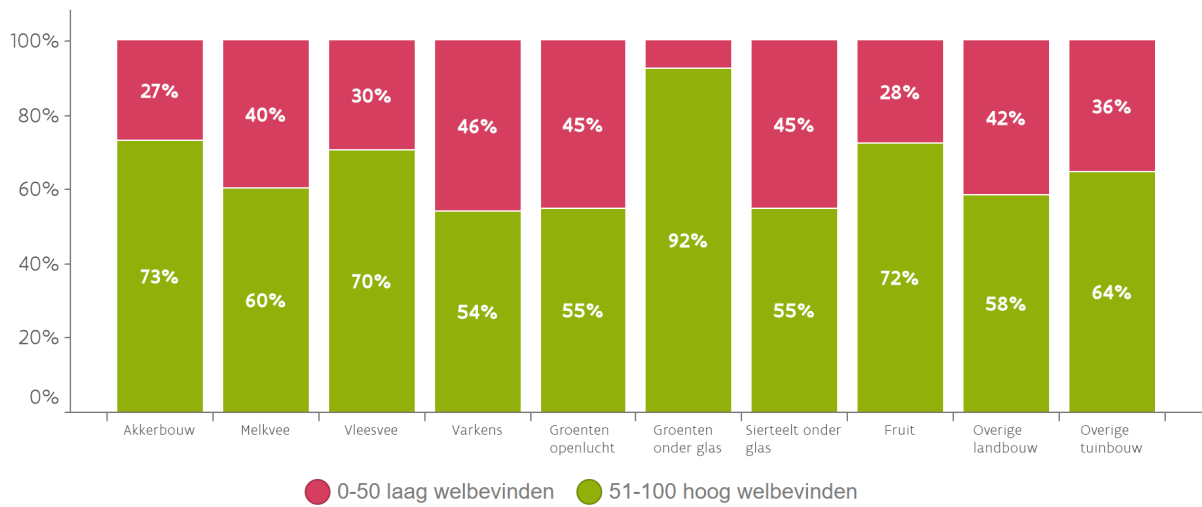
Figuur 2: WHO-5-welbevindenindex, cut-offscore 50

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

In elke sector heeft de meerderheid van de bedrijven nog een hoog welbevinden, maar in de sectoren varkens, sierteelt onder glas en groenten openlucht neigt de balans naar 50-50. Vooral de glastuinbouw is een sector apart. Slechts 8% van de respondenten heeft een laag welbevinden. Volgens de Kruskal-Wallis-test zijn de verschillen tussen de deelsectoren echter niet significant.

Figuur 3: WHO-5-welbevindenindex, cut-offscore 50

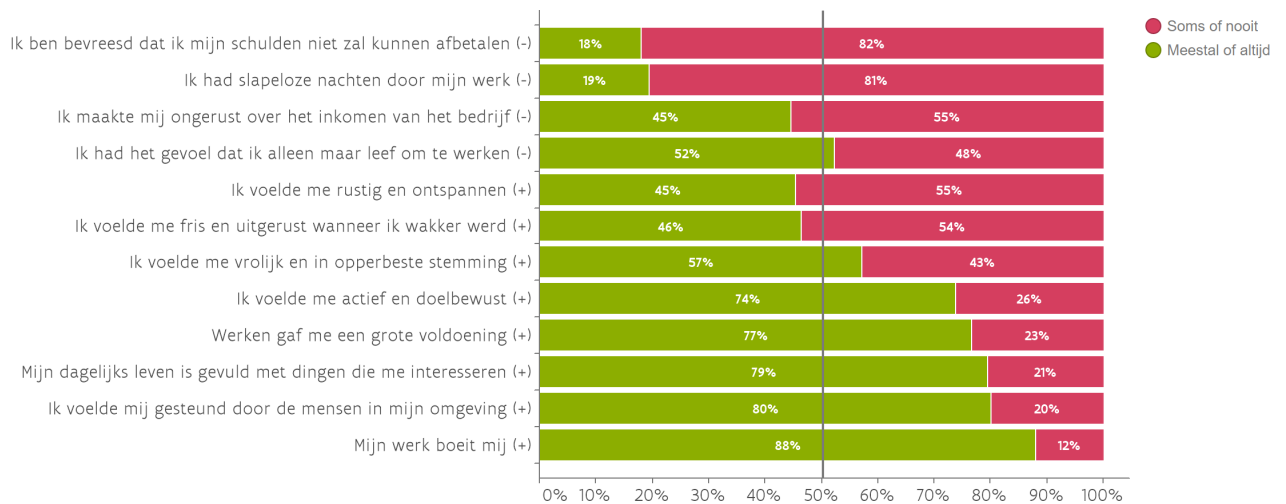

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

3.3 MATE VAN WELBEVINDEN

3.3.1 Bespreking per vraag

Figuur 4: Mate van welbevinden, alle 12 vragen

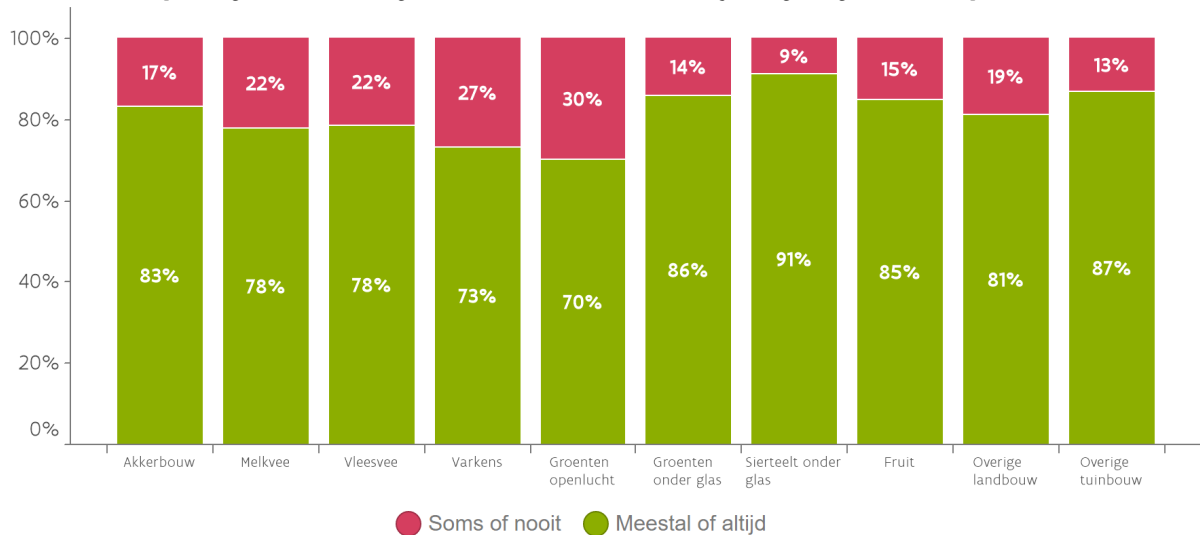
Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

Bij figuur 4 springt meteen in het oog dat 88% van de LMN-respondenten hun werk meestal of altijd boeiend vindt en dat 77% aangeeft dat werken hen meestal of altijd een grote voldoening geeft. In 2017 waren deze percentages respectievelijk 87% en 78% en dus vrij vergelijkbaar met de situatie vandaag. Vier op de vijf landbouwers voelen zich gesteund door hun omgeving, terwijl dat in 2017 slechts 67%

was. Op deze drie vragen antwoorden de openluchtgroentetelers steeds negatiever dan de andere sectoren, maar ook dit blijkt niet significant te zijn.

Figuur 5: Antwoord op vraag "ik voelde me gesteund door de mensen in mijn omgeving" – aandeel per deelsector

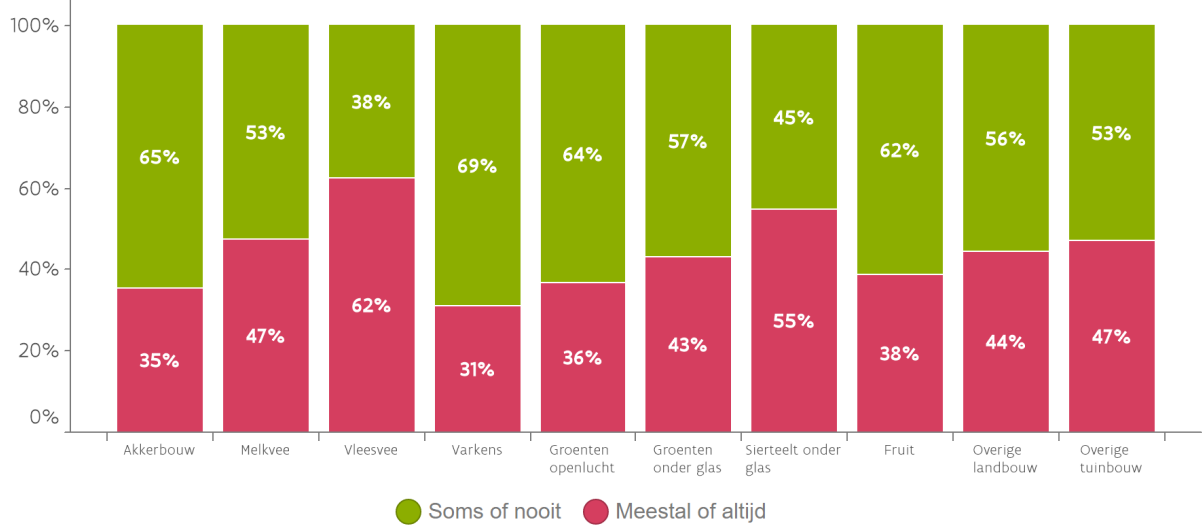
Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

Over de afbetaling van schulden maakt 82% zich nooit of slechts soms zorgen. 81% verklaart nooit of slechts soms last te hebben van slapeloze nachten. In 2017 waren deze percentages respectievelijk 87% en 88%, dus iets meer landbouwers maken zich in 2023 zorgen over de afbetalingen en hebben slapeloze nachten. Voor de vraag over de afbetaling van de schulden, variëren de percentages van landbouwers die zich zorgen maken tussen 14% tot 24% bij de verschillende sectoren. De vleesveehouders maken zich het meeste zorgen over de afbetaling van hun schulden.

45% van de respondenten is ongerust over het inkomen van zijn bedrijf. De percentages lopen sterk uiteen tussen de sectoren: 31% is ongerust over het inkomen in de varkenssector en dit loopt op tot 62% in de vleesveesector. Het aandeel landbouwers die ontevreden zijn over het inkomen is met 5% toegenomen ten opzichte van 2017.

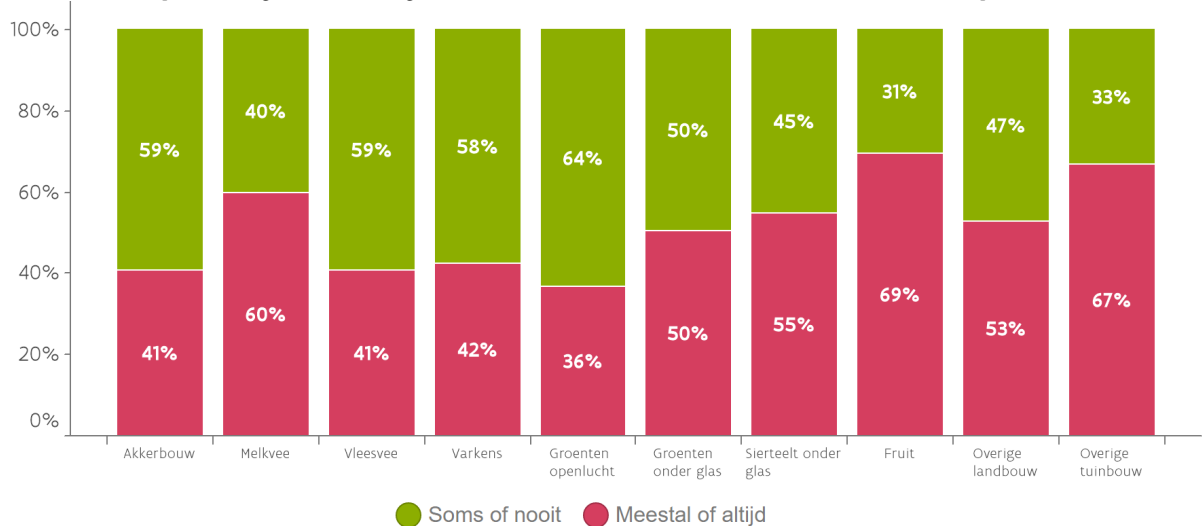
Figuur 6: Antwoord op de vraag “ik maakte me ongerust over het inkomen van mijn bedrijf” – aandeel per deelsector

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

45% van de respondenten voelt zich nooit of slechts soms rustig en ontspannen, 43% van de landbouwers is zelden of nooit vrolijk en goed geluimd en 52% heeft meestal of altijd het gevoel dat hij/zij enkel leeft om te werken. In 2017 waren de percentages respectievelijk 50%, 43% en 33%. Vooral het aandeel landbouwers die het gevoel hebben enkel te leven om te werken is sterk toegenomen en is het hoogst in de fruitsector (69%), de overige tuinbouw (67%) en de melkveesector (60%). Het aandeel landbouwers die zich nooit of slechts soms rustig en ontspannen voelen, is met 5% afgenomen tegenover 2017.

Figuur 7: Antwoord op de vraag: “ik had het gevoel dat ik alleen maar leef om te werken” – aandeel per deelsector

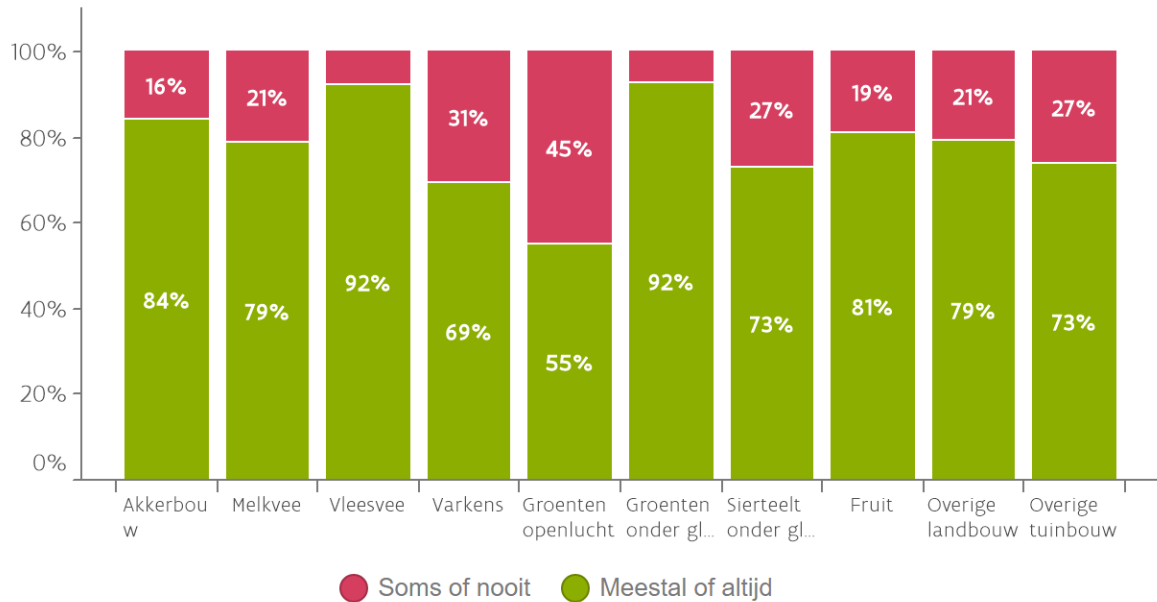

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

Op de vraag “mijn dagelijks leven is gevuld met zaken die me interesseren” geeft 45% van de openlucht-groentetelers aan dat dit slechts soms of nooit het geval is. Dit is de laagste score van alle sectoren. Bij vleesveehouders en glasgroentetelers is dit slechts 8%.

Figuur 8: Antwoord op de vraag “mijn dagelijks leven is gevuld met dingen die me interesseren” – aandeel per deelsector

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

3.3.2 Welbevindenscore

De combinatie van alle 12 vragen leidt tot een welbevindenscore op 0-3. De gemiddelde score bedraagt 1,75. Tussen de deelsectoren variëren de waarden tussen gemiddeld 1,97 (glastuinbouw) en 1,67 (sierteelt onder glas). Oudere landbouwers (jonger dan 60 jaar) hebben een hogere welbevindenscore (1,86), landbouwers tussen 51 en 60 jaar scoren gemiddeld. Jongere boeren hebben gemiddeld een lagere welbevindenscore (1,70).

Omdat er aan de vragenlijst gesleuteld is¹, is een vergelijking tussen 2017 en 2023 niet direct mogelijk. 10 vragen overlaptten nog tussen beide bevragingen. Beschouwen we enkel de tien gelijke vragen, dan bedraagt de gemiddelde welbevindenscore in 2023 1,78 terwijl dit in 2017 nog 1,83 was. In de vleesvee-, glastuinbouw- en fruitsector zijn de scores in 2023 hoger dan in 2017. In alle andere sectoren is de gemiddelde welbevindenscore gezakt in vergelijking met 2017.

¹ In 2017 werden volgende twee vragen niet gesteld: "Ik voelde me fris en uitgerust wanneer ik wakker werd" en "Mijn dagelijks leven is gevuld met dingen die me interesseren"

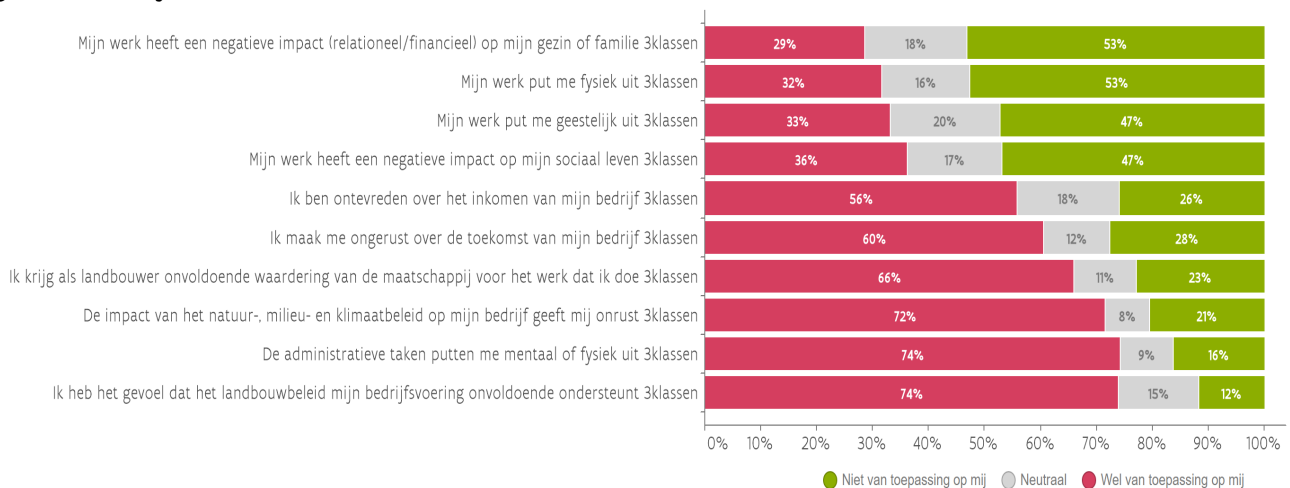
4 STRESS BIJ LANDBOUWERS

In de bevraging werd gepeild naar hoe de landbouwer zich het voorbije jaar voelde (ongerustheid, uitgeputheid, impact op sociaal / relationeel of familiaal leven en de waardering door de maatschappij) en welke stressklachten (oververmoeidheid, fysieke klachten, somberheid, burn-out, depressie, zelfmoordgedachten, angst- of paniekaanvallen, prikkelbaarheid of frustraties, alcohol- of middelenverslaving) landbouwers ervaren. De landbouwers moesten hierbij typische stress-symptomen en -klachten beoordelen. Daarnaast werden specifiek de oorzaken bevroegd.

4.1 MATE VAN STRESS

Bijna driekwart van de landbouwers vindt dat het landbouwbeleid zijn bedrijfsvoering onvoldoende ondersteunt en vindt dat de administratieve taken hem/haar fysiek en mentaal uitputten. De telers onder glas zijn een stuk positiever over administratieve lasten. De tuinbouwers zijn negatiever wat betreft de ondersteuning door het landbouwbeleid.

Figuur 9: Stress bij landbouwers

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023

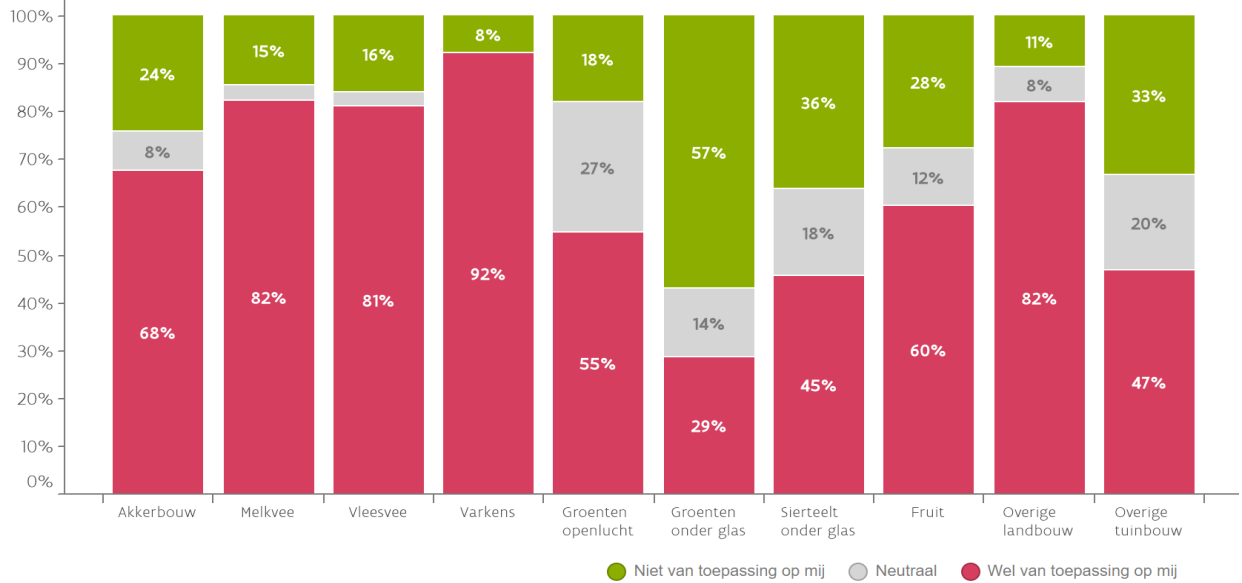
Ongeveer 72% vindt dat de impact van het natuur-, milieu- en klimaatbeleid hem/haar onrustig maakt. De tuinbouwsector is hier positiever over dan de landbouwsector. De dierlijke sector is het meest negatief.

Twee derde van de landbouwers vindt dat hij/zij onvoldoende waardering krijgt vanuit de maatschappij. Bij melkveehouders bedraagt dat aandeel 78%.

56% is ontevreden over zijn inkomen.

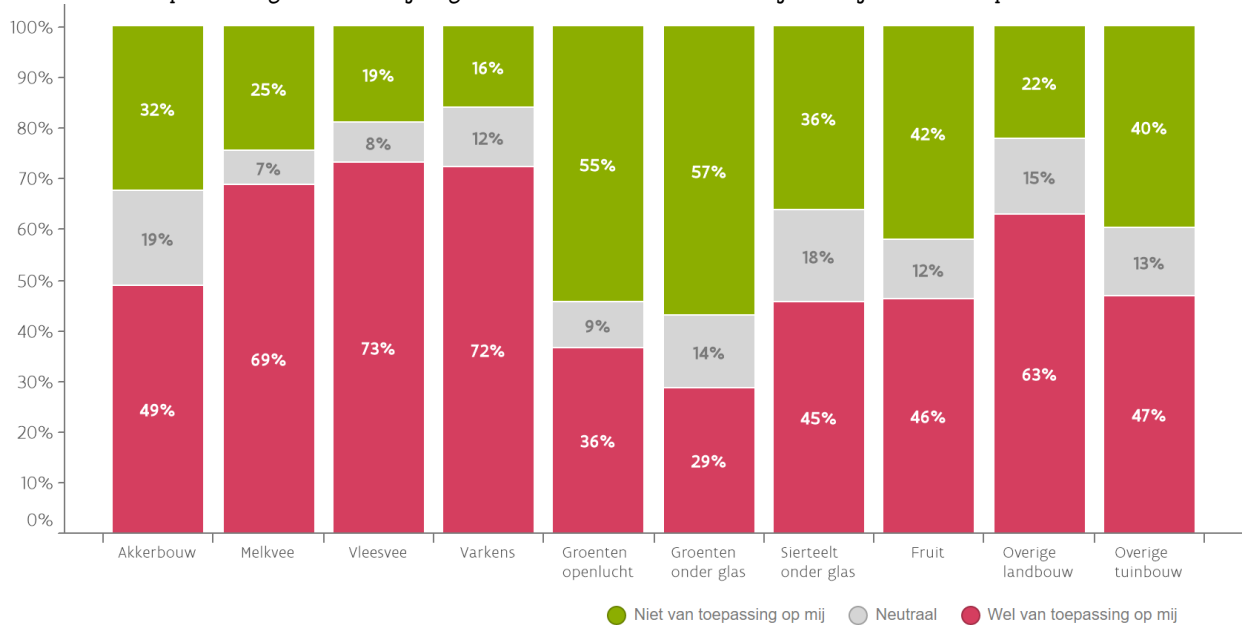
60% maakt zich ongerust over de toekomst van zijn bedrijf. In de dierlijke sectoren is dat percentage hoger.

Figuur 10: Antwoord op de vraag “de impact van het natuur- en klimaatbeleid op mijn bedrijf geeft mij onrust” – aandeel per deelsector.

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

Figuur 11: Antwoord op de vraag “ik maak mij ongerust over de toekomst van mijn bedrijf” – aandeel per deelsector

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

Ongeveer een derde van de landbouwers vindt dat zijn/haar werk mentaal en fysiek uitputtend is, of een negatieve impact heeft op zijn sociaal leven, zijn gezin of familie. Vooral melkvee- en varkensbedrijven scoren hier hoger.

Er is een statistisch verband (Chi-kwadraat) tussen de stress-symptomen en de WHO-score: landbouwers met een WHO-5 score kleiner dan of gelijk aan 50 hebben vaker ‘wel van toepassing op mij’ geantwoord bij de stress-symptomen.

4.2 WAT ZIJN DE OORZAKEN VAN STRESS BIJ LAND- EN TUINBOUWERS?

Om te peilen naar de oorzaken van stress op het bedrijf hebben we de landbouwers gevraagd naar de belemmeringen die ze de afgelopen zes maanden (april-september 2023) ervaren in hun bedrijfsvoering. Ze konden hierbij kiezen uit een lijst van 16 belemmeringen. Gemiddeld hebben de bedrijven 3 belemmeringen aangevinkt.

55% van de bedrijven wijst naar de overheid: onzekerheid of veranderend overheidsbeleid of beperkingen van overheidswege wordt door meer dan de helft van de bedrijven aangehaald als een belemmering. Het is hierdoor de belangrijkste belemmering.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat de enquête werd afgenomen in de periode waar nog veel onduidelijkheid heerste over enkele dossiers die een grote impact kunnen hebben op de landbouw. We denken hierbij vooral aan de stikstofsaga (met de Programmatorische Aanpak Stikstof en de gevolgen voor rode bedrijven en in het Turnhouts Vennengebied en het tweede stikstofakkoord van de Vlaamse Regering), de lopende onderhandelingen over een nieuw Mestactieplan, het Ventiloproject in West-Vlaanderen, etc.

Op de tweede plaats staat onzekerheid over het weer (44%). Het weer was heel wisselvallig met grote droogte in het voorjaar (dus alles later geplant/gezaaid).

Figuur 12: Belemmeringen die land- en tuinbouwers ervaren – aandeel respondenten

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

Op de derde plaats staan de administratieve lasten (42%) en op de vierde plaats de complexiteit van alle regelgeving (38%). Hierbij wordt dus opnieuw naar de overheid gewezen. Pas op de vijfde plaats staat de onzekerheid over het inkomen (24%). Op de zesde plaats staat het verwerven van grond (21%).

Hoe jonger de landbouwer, hoe meer belemmeringen er aangevinkt werden: 3,4 bij de jonge boeren (jonger dan 40 jaar) en afnemend tot 2,8 bij de oudere landbouwers (60+). Belemmeringen van overheidswege heeft in elke leeftijdsgroep het grootste aandeel, gevolgd door weersomstandigheden. Op de derde plaats staan de complexiteit van de regelgeving (jonger dan 40 jaar) en de administratieve lasten (ouder dan 40 jaar).

Tabel 1: Belemmeringen per leeftijdsklasse – aandeel per leeftijdsgroep

Belemmering	40 jaar of jonger	41-50 jaar	51-60 jaar	Ouder dan 60 jaar
Beperkingen van overheidswege	62%	50%	55%	55%
Weersomstandigheden	47%	48%	41%	46%
Administratieve lasten	42%	44%	40%	42%
Complexiteit regelgeving	46%	40%	35%	38%
Verwerven bijkomende grond	31%	28%	14%	19%
Onzekerheid over het inkomen	21%	26%	26%	17%
Beschikbaarheid van arbeidskrachten	17%	20%	12%	12%
Problemen met afzet of afname producten	16%	18%	9%	11%
Financiële problemen	15%	14%	14%	7%
Dier- of plantziekten	17%	10%	9%	6%
Beperkte leefbaarheid van het bedrijf	14%	10%	9%	9%
Afwezigheid van een opvolger	-	1%	12%	12%
Conflict met omwonenden	7%	3%	4%	4%
Andere	2%	3%	6%	4%
Kennisnood	1%	3%	1%	2%
Geen	5%	10%	11%	15%

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

De akkerbouw-, fruit-, melkvee- en vleesveesector hebben gemiddeld meer belemmeringen ervaren. De glastuinbouw (zowel groenten als sierteelt) ervaren gemiddeld minder belemmeringen.

Tabel 2: Belemmeringen per deelsector – aandeel per deelsector

Belemmering	AKB	MV	VV	VARK	GOL	GG	SG	FR	OLB	OTB
Beperkingen van overheidswege	58%	66%	67%	59%	33%	34%	13%	27%	62%	40%
Weersomstandigheden	67%	43%	41%	27%	61%	41%	27%	57%	40%	55%
Administratieve lasten	53%	44%	35%	30%	50%	24%	27%	49%	45%	30%
Complexiteit regelgeving	47%	47%	43%	38%	28%	14%	27%	38%	35%	35%
Verwerven bijkomende grond	36%	33%	26%	0%	0%	7%	0%	8%	21%	20%
Onzekerheid over het inkomen	27%	27%	30%	24%	17%	21%	13%	30%	19%	15%
Beschikbaarheid van arbeidskrachten	4%	15%	4%	5%	28%	31%	27%	43%	7%	25%
Problemen met afzet of afname producten	18%	10%	7%	16%	22%	14%	27%	24%	6%	15%
Financiële problemen	9%	5%	24%	27%	11%	7%	7%	16%	10%	15%
Dier- of plantziekten	9%	7%	6%	8%	22%	24%	7%	19%	7%	15%
Beperkte leefbaarheid van het bedrijf	13%	7%	24%	14%	0%	3%	0%	11%	8%	10%
Afwezigheid van een opvolger	7%	4%	7%	14%	6%	7%	7%	19%	6%	10%
Conflict met omwonenden	7%	6%	2%	3%	6%	3%	0%	8%	3%	5%
Andere	4%	7%	0%	3%	0%	7%	7%	3%	3%	10%
Kennisnood	4%	4%	2%	0%	0%	3%	0%	0%	0%	0%

Geen	7%	7%	13%	5%	0%	3%	33%	22%	12%	5%
------	----	----	-----	----	----	----	-----	-----	-----	----

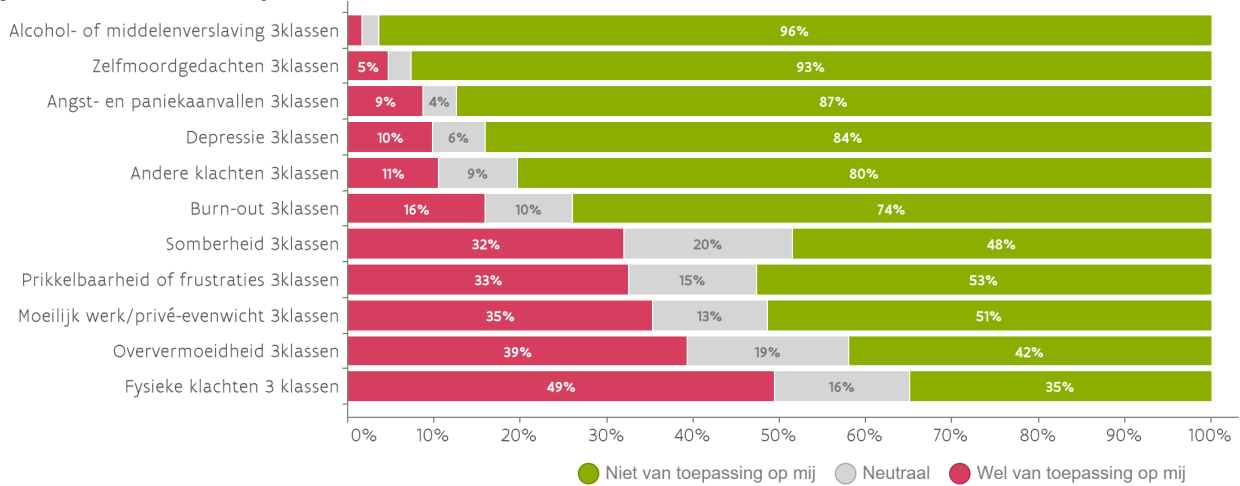
Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

AKB = akkerbouw, MV = melkvee, VV = vleesvee, VARK = varkens, GOL = groenten openlucht, GG = glasgroenten, SG = sierteelt onder glas, FR = fruit, OLB = overige landbouw, OTB = overige tuinbouw

4.3 STRESSKLACHTEN

Uit de figuur blijkt dat, het voorbije jaar, meer dan 30% van de respondenten te kampen heeft met somberheid, prikkelbaarheid, een moeilijke werk-privébalans, oververmoeidheid en fysieke klachten. 16% heeft burn-outklachten. Ongeveer 10% van de respondenten kampt met depressie of angst- en paniekaanvallen of andere klachten. Zo'n 5% kampte het voorbije jaar met zelfmoordgedachten en 2% met een alcohol- of middelenverslaving.

Figuur 13: Stress-klachten bij landbouwers

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

5 HULPZOEKGEDRAG IN DE LAND- EN TUINBOUW

Tot slotte werd in de bevraging ook gepeild naar het hulpzoekgedrag tijdens het voorbije jaar. Vanuit de literatuur wordt aanbevolen om in een bevraging onderscheid te maken tussen *de intentie* hebben om hulp te zoeken en *effectief* de stap te zetten. Dit hebben we dan ook apart bevraagd. We vroegen ook of de landbouwers wisten waar ze hulp konden vinden.

De cijfers van het aantal aanmeldingen bij Boeren op een Kruispunt geven aan hoeveel landbouwers in Vlaanderen effectief de stap hebben gezet naar ondersteuning bij Boeren op een Kruispunt.

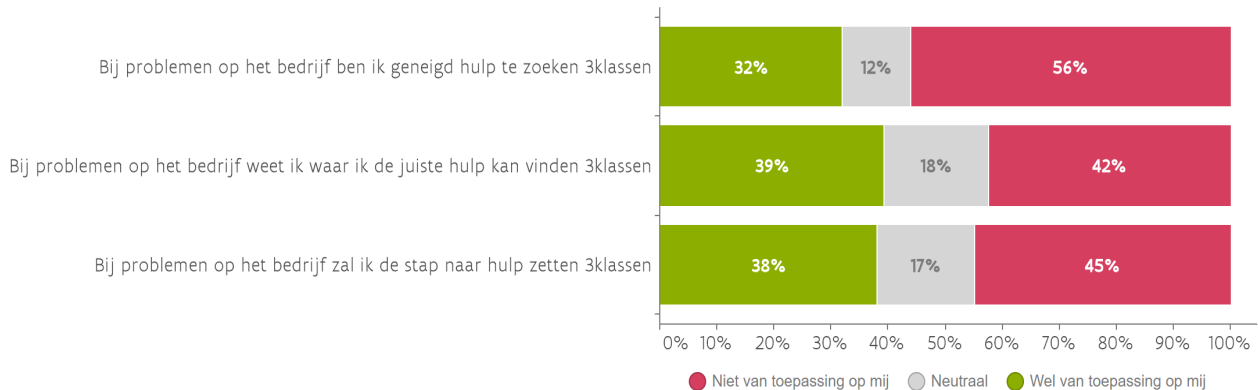
////////////////////////////////////

5.1 ENQUÊTE-RESULTATEN

5.1.1 Hulpzoekgedrag bij problemen op het bedrijf

32% van de respondenten is geneigd om hulp te zoeken. Indien er zich problemen op het bedrijf op het bedrijf voordoen, weet 39% van de respondenten waar hij hulp kan vinden. 38% zal de stap naar hulp zetten bij problemen op het bedrijf.

Figuur 14: Antwoorden m.b.t. hulp zoeken bij problemen op het bedrijf

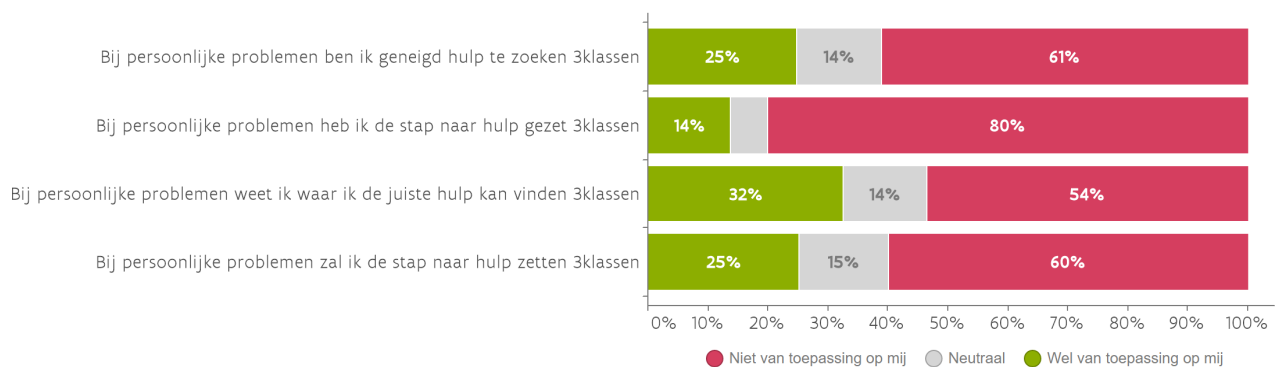

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

5.1.2 Hulpzoekgedrag bij persoonlijke problemen

25% is geneigd om hulp te zoeken bij persoonlijke problemen en zal een stap naar hulp zetten bij persoonlijke problemen. Ongeveer een derde van de landbouwers geeft aan te weten waar hij bij persoonlijke problemen juiste hulp kan vinden. 14% heeft de stap naar hulp gezet bij persoonlijke problemen.

Figuur 15: Antwoorden m.b.t. hulp zoeken bij persoonlijke problemen

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij, 2023.

5.2 AANMELDINGEN BIJ HULPORGANISATIE BOEREN OP EEN KRUISPUNT

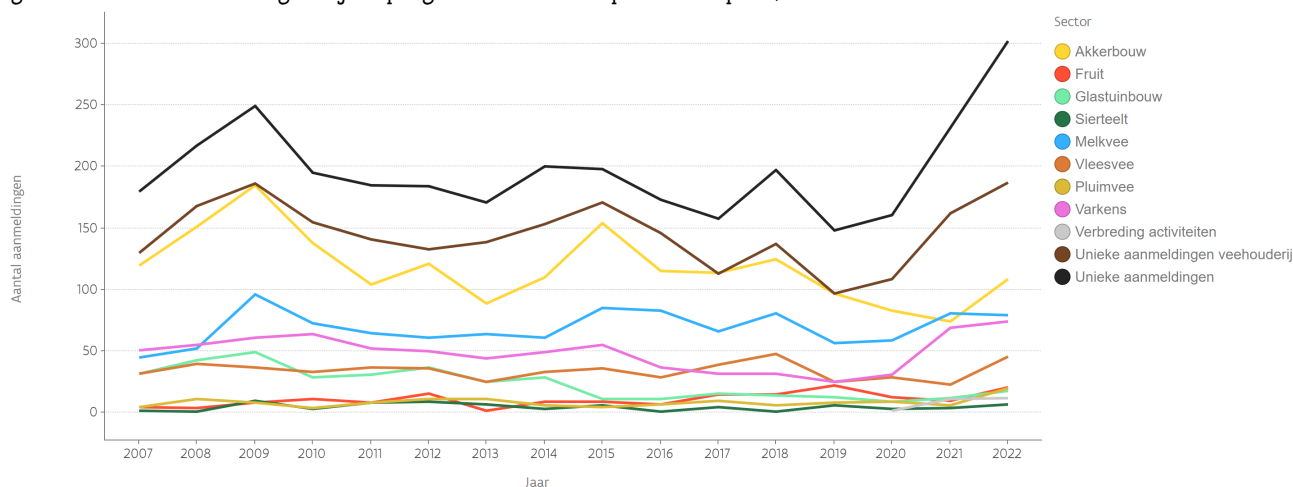
5.2.1 Wat is Boeren op een Kruispunt vzw?

Boeren op een Kruispunt is een hulporganisatie voor alle Vlaamse boeren en tuinders in nood. De organisatie heeft tot doel om alle Vlaamse land- en tuinbouwers gratis te begeleiden bij financiële, economische, psychologische, technische of sociale problemen. De organisatie kent de sectoren en weet dat bedrijfsgebonden problemen ook dikwijls gepaard gaan met persoonlijke problemen. De organisatie werkt samen met de landbouwer een actieplan uit om te komen tot haalbare oplossingen. Bedrijfsgebonden problemen worden aangepakt door eigen adviseurs of vrijwilligers met bedrijfservaring. Voor persoonsgebonden problemen werkt de organisatie samen met een team van externe psychologen die snel ingezet kunnen worden.

5.2.2 Aanmeldingen bij Boeren op een Kruispunt vzw

Het aantal aanmeldingen bij Boeren op een Kruispunt vzw is sinds 2020 sterk aan het stijgen en bereikte in 2022 de grens van de 300 unieke aanmeldingen. Tussen 2021-2022 stijgen de aanmeldingen in alle sectoren, behalve bij de melkveesector. Vooral in de veehouderij zijn de aanmeldingen hoog en stijgend, maar ook binnen de akkerbouw is er een sterke toename van aanmeldingen tussen 2021 en 2022. Bij de tuinbouwsectoren blijft het aantal aanmeldingen relatief stabiel.

Figuur 16: Aantal aanmeldingen bij hulporganisatie Boeren op een Kruispunt, 2007-2022

Bron: Agentschap Landbouw en Zeevisserij op basis van gegevens van Boeren op een Kruispunt, 2023. Opgelet, een bedrijf met akkerbouw en vleesvee wordt bij beide sectoren geteld. Maar bij de unieke aanmeldingen komt elk bedrijf maar 1x voor.

3. Mate van welbevinden

Hieronder staan een aantal <u>stellingen</u> over uw gemoedsgesteldheid. Duid per uitspraak aan hoe <u>vaak</u> u zich de <u>voorbije twee weken zo gevoeld</u> hebt.						
Eén kruisje per vraag						
	Altijd	Meestal	Meer dan de helft van de tijd	Minder dan de helft van de tijd	Soms	Nooit
Ik voelde me vrolijk en in opperbeste stemming (WHO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik voelde me rustig en ontspannen (WHO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik voelde me actief en doelbewust (WHO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik voelde me fris en uitgerust wanneer ik wakker werd (WHO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn dagelijks leven is gevuld met dingen die me interesseren (WHO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik voelde mij gesteund door de mensen in mijn omgeving	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik had het gevoel dat ik alleen maar leef om te werken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn werk boeit mij	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maakte mij ongerust over het inkomen van het bedrijf	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ben bevreesd dat ik mijn schulden niet zal kunnen afbetalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Werken gaf me een grote voldoening	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik had slapeloze nachten door mijn werk	☐	☐	☐	☐	☐	☐

4. Stress-symptomen

In welke mate zijn de volgende <u>stellingen</u> het <u>voorbije jaar</u> van toepassing op u?								
Druk uw antwoord uit op een schaal van 1 (helemaal <u>niet</u> van toepassing op mij) tot 7 (helemaal <u>wel</u> van toepassing op mij)								
Eén cijfer per vraag omcirkelen								
	Helemaal <u>niet</u> van toepassing				Helemaal <u>wel</u> van toepassing			
Ik maak me ongerust over de toekomst van mijn bedrijf	1	2	3	4	5	6	7	
De impact van het natuur-, milieu- en klimaatbeleid op mijn bedrijf geeft mij onrust	1	2	3	4	5	6	7	
Ik heb het gevoel dat het landbouwbeleid mijn bedrijfsvoering onvoldoende ondersteunt	1	2	3	4	5	6	7	
Ik ben ontevreden over het inkomen van mijn bedrijf	1	2	3	4	5	6	7	
De administratieve taken putten me mentaal of fysiek uit	1	2	3	4	5	6	7	
Mijn werk put me fysiek uit	1	2	3	4	5	6	7	
Mijn werk put me geestelijk uit	1	2	3	4	5	6	7	
Mijn werk heeft een negatieve impact (relationeel/financieel) op mijn gezin of familie	1	2	3	4	5	6	7	
Mijn werk heeft een negatieve impact op mijn sociaal leven	1	2	3	4	5	6	7	
Ik krijg als landbouwer onvoldoende waardering van de maatschappij voor het werk dat ik doe	1	2	3	4	5	6	7	

////////////////////////////////////

